

BA(2-4112)

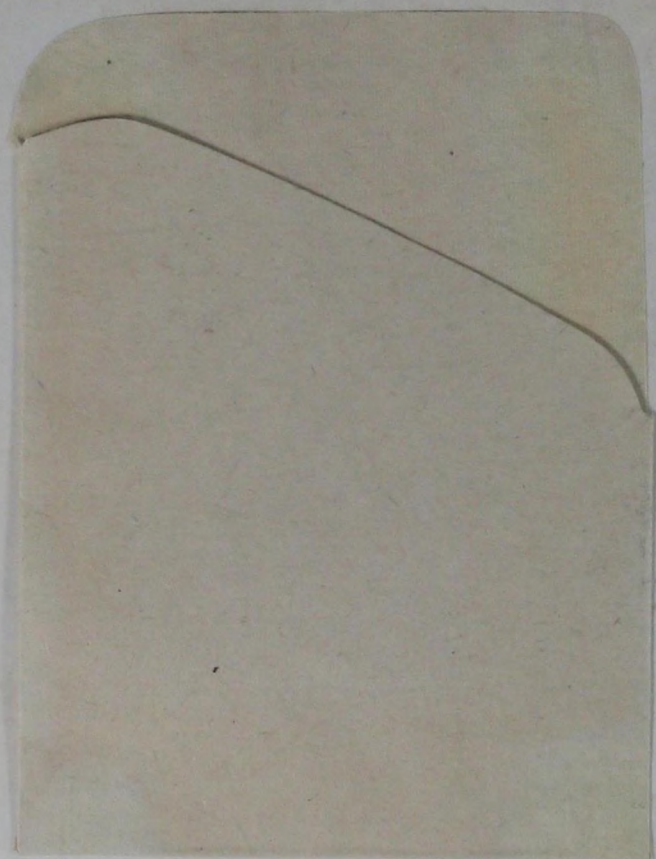
Г-140

Аркадий Тайдар

ЈУУЧЫЛА
ЈАЖЫТ, УУЛЧАШ-
-КИБАЛЬЧИШ
ЛЕ ОНЫН БЕК
СӨЗИ КЕРЕГИНДЕ
ЧӨРЧӨК

ГОРНО-АЛТАЙСК · 1971

P2
Г-140.

Аркадий Тайдар

184603 ✓

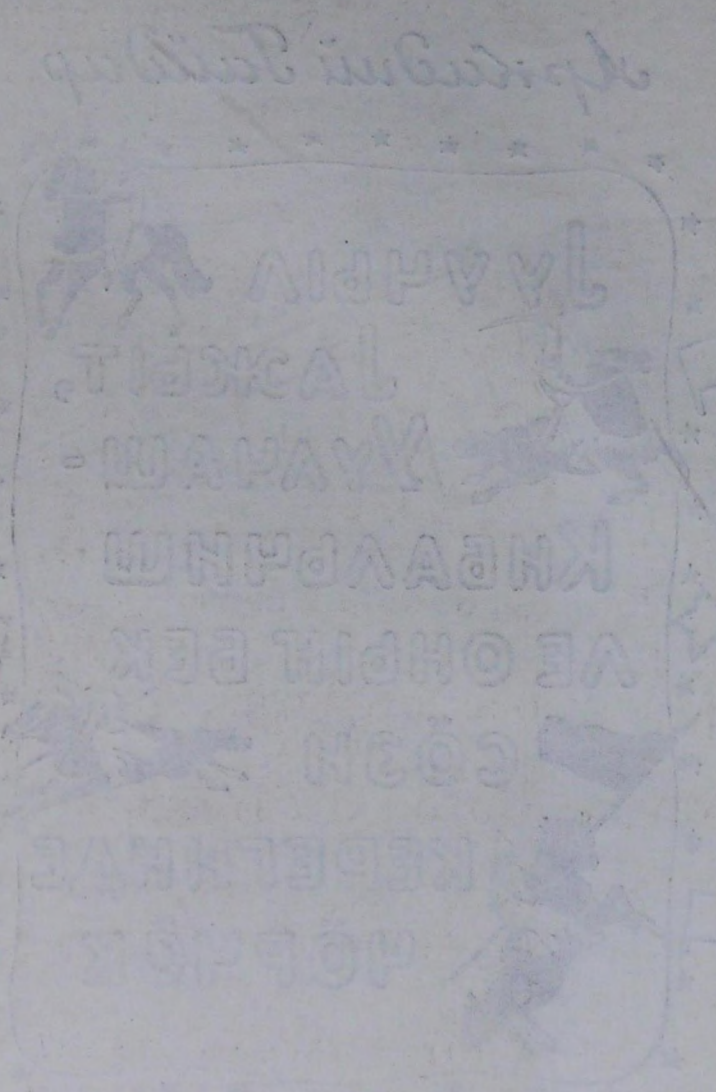
ЈУУЧЫЛ
ЈАЖЫТ,
УУЛЧАШ-
КИБАЛЬЧИШ
ЛЕ ОНЫН БЕК
СӨЗН
КЕРЕГИНДЕ
ЧӨРЧӨК

ОБЛАСТНОЙ
Горно-Алтайской
областной
БИБЛИОТЕКА.

АЛТАЙДЫҢ БИЧИКТЕР ЧЫГАРАР ИЗДАТЕЛЬСТВОЗЫНЫҢ
ТУУЛУ АЛТАЙДАГЫ БӨЛҮГИ . 1971

84(2=411.2)

Г140

84(2=411.2)

— Чөрчөк айтсан, Натка, — деп айдала, чанкыр көстү кызычак бурулу күлүм-зиренип ийди.

— Чөрчөк пө? — Натка санана берди. — Мен чөрчөктөр билбейтен эдим. Акыр, эмезе... Мен слерге Альканын чөрчөгин куучындап берейин. Жараар ба? — деп, ол Алькадан сурады.

—Јараар — деп, табыштанбай барган октябрыттарга оморкогонду көрүп, Алька айтты.

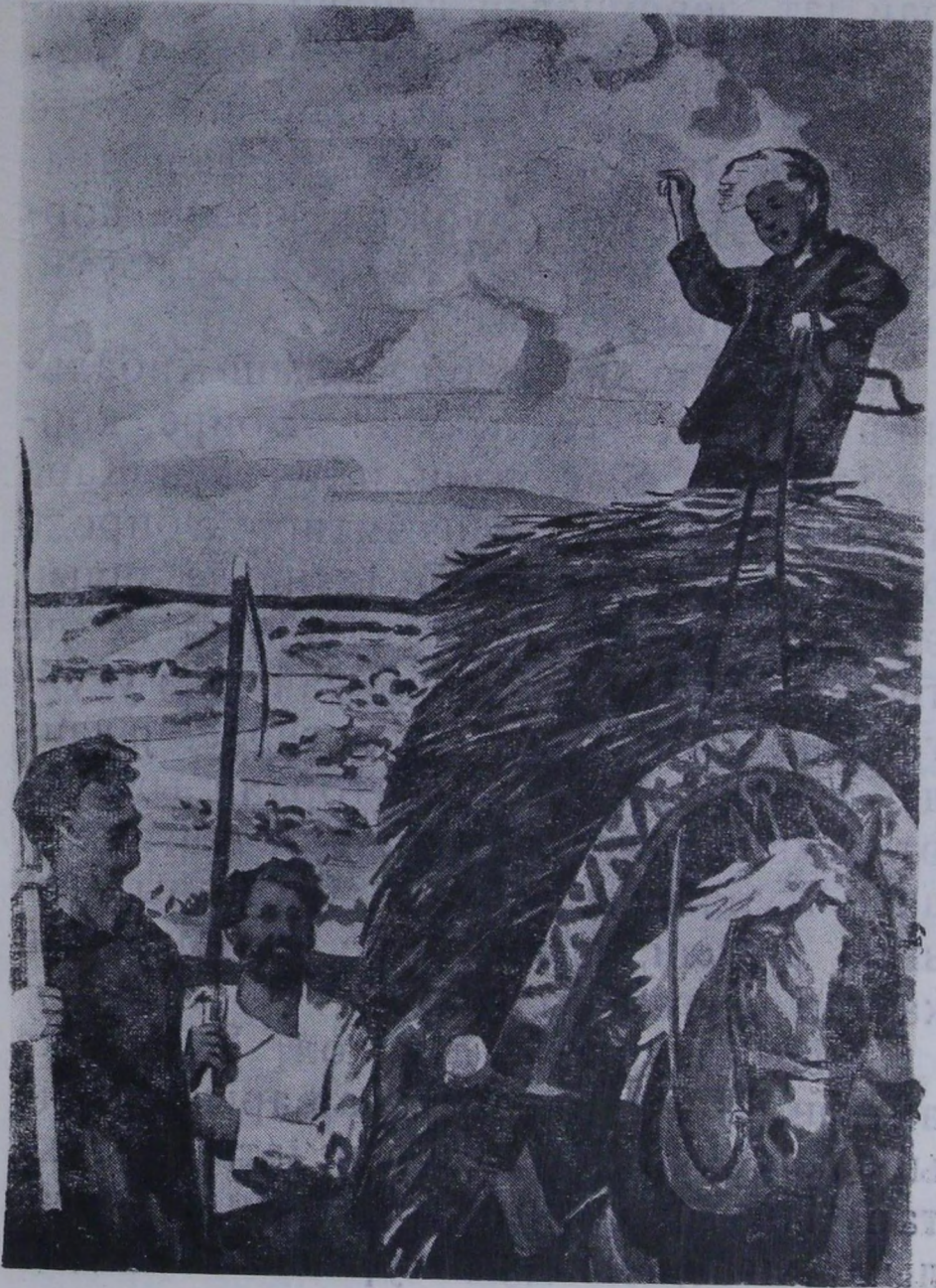
—Мен Аלקанын чөрчөгин бойымнын сөстөримле айдарым. Мен ненинени ундып салган болзом, эмезе жастыра айтсам, ол мени түзедип ийзин. Же бот, угыгар!

Туку озогы-озогы жылдарда, бастыра ороондо жуу жагыла токтогон тушта, Уулчаш-Кибальчиш деп уулчагаш болгон.

Ол тушта Кызыл Черү каргышту буржуиндердин ак черүлерин ыраак сүрүп салган болгон. Арыш өскөн, гречиха чечектеген жажыл актарда, элбек жаландарда тым боло берген. Койу садтар ортозында, вишня агацтар аразында кичинек эптү турачакта Уулчаш-Кибальчиш жаткан, оныла кожо Уулчаштын адазы, онон Уулчаштын агазы, энези олордо жок болгон.

Адазы иште — өлөн чаап жат, агазы иште — өлөн тартып жат. А Уулчаш де-зе адазына ба эмезе агазына ба болужар, эмезе өскө уулчактарла кожо секирип ойноп жүрөт.

Сенди Олиол Сүбөн Якшы Ол
Топ Сүбөн Якшы Ят Сүбөн Якшы

Секир! Ойно!.. Сүреен жакшы! Ок-тор сыгырышпай жат, снарядтар жарылбай жат, деремнелер күйбей жат. Сыгырышкан октордон полго жада түшпезин, жарылган снарядтардан погребте жажынбазын, өрттөн качып, агаш аразына жүгүрбезин. Буржуиндерден коркыбазын. Кемге де бажырбазын. Сүүн, иште—жүрүм жакшы!

Бир катап эниргери Уулчаш-Кибальчиш кирнестеге чыккан. Эбире көрзө: тегери айас, эзин жылу, күн Кара тууны ажып отурган эмтир. Эбиреде ончо жакшы да болзо, же не де андый эместий. Та не де күркүреп, та не де тибиреп тургандый деп, Уулчашка угулгандый. Садтардан чечектерле, јаландардан мөтлө эмес, өрттөрдin ыжыла, от-алыштардын тарызыла јытангандый деп, Уулчашка сезилет. Ол мыны адазына айткан, адазы дезе иштеп арып калган келген болгон.

—Не дедин? — деп, ол Уулчашка айткан. — Ол Кара туулар ары јанында ыраак күкүрттер күзүрөп жат. Пастухтар Чанкыр суунын ол јанында от салып алган, малдап, курсак кайнадып

јат. Јадып, амыр уйукта, Уулчаш.

Уулчаш барала, уйуктаарга јада берди. Је ол чек уйуктап болбойт—уйку чек келбес.

Кенете ол укса, тышкары тибирт эдип, көзнөккө кем де токулдадат.

Уулчаш-Кибальчиш көзин ачала, көрүп ийзе: көзнөктин јанында атту кижиге туру. Ады — кара, үлдүзи — жылтырууш, папахазы — боро, чолмоны — кызыл.

— Эй, турыгар! — деп, атту кижиге кыйгырды. — Сагыбаган јерден түбек келди. Кара туулардын ары јанынан каргышту буржуин биске табарган. Ойто ло катап октор сыгырыжат, снарядтар катап ла жарылыжат. Бистин отрядтар буржуиндерле тартыжып јат, ыраак Кызыл Черүни болушка кычырарга элчилер мантаткылап јат.

Бөрүгинде кызыл чолмонду атту кижиге мынайда айдып, мантадып жүрүп калды. Уулчаштын адазы де-зе стенедеги мылтыгын жүктенип, патронтажын курчанып, сумказын алды.

—Канайдар —деп, ол жаан уулына айтты. —Мен арышты койу чачкам—байла, сеге көп жуунадарга келижер. Канайдар—деп, ол Уулчашка айтты. —Мен жүрүмди күч жүргем, мениң учун жакшы жүрүмди, байла, Уулчаш, сен жүрөтөн туруң.

Мынайда айдала, Уулчашты бек окшойло, ол жүре берген. Ого узак окшожып турар ой жок болгон, нениң учун дезе, эмди жалаңдардын ары жанында снарядтардын жарылыштары бастыра улуска угулып ла көрүнүп турган болгон...

—Мен анайда айдып турум ба, Алька? —деп, табыштанбай отурган балдарды аяктап, Натка айтты.

—Анайда... анайда, Натка, —деп, Алька араай айдала, колын онын күнге күйүп калган жардына салып алды.

—Je бот... Бир күн өткөн, эки күн өткөн. Уулчаш кирнестеге чыгып келер: жок... Кызыл Черү болушка эм тургуза келгелек. Уулчаш туранын жабузына чыгып алар. Кере түжине оноң түшпес. Жок, көрүлгелек. Бир катап уйуктаарга жаткан болгон. Кенете ого

тышкартында аттын тибирти ле көз-
нөккө кижиге токулдатканы угулды. Уул-
чаш көзнөктөн көрзө, көзнөктин жанын-
да ол ло атту кижиге турды. Жаңыс ла
ады арыктап ла арып калган, жаңыс ла
үлдүзи бүктелип ле карарып калган,
жаңыс ла папахазы үйттей өткүрө атты-
рып салган, чолмоны кезилип калган,
бажын тагышкактап салган.

— Эй, турыгар!—деп, атту кижы кыйгырган. —Алдында жүк жеткер болгон, эмди чын түбектин бойы келди. Буржундер түмен тоолу, а бистинг улус ас. Ак јаланда октор мөндүр јаштый, отряд тарга түшкен снарядтар тоо јок-

тый. Эй, турыгар, жөмөлтө беригер!

— Бу тушта Уулчаштын агазы туруп, мынайда айтты:

—Јакшы болзын, Кибальчиш... Сен јангыскан артып јадын... Аш казанда, калаш столдо, суунг болзо карасууда, бажын болзо ийнинде... Арга-сүменге јадатан турун, менинг келерим сақыба.

Бир күн өткөн, эки күн өтті. Отуруп јат Уулчаш туранын јабузында,

тубанын жанында. Көрүп турза, ыраак-
тан атту таныш эмес кижини мантадып
клеет.

Атту кижини Уулчашка жетире манта-
дып келеле, түже секирип, айтты:

— Сен меге, јакшы Уулчаш, ичерге суу бер. Мен үч күн суу ичпегем, үч түн уйку уйуктабагам, үч атты јыга мантаткам. Кызыл Черү бистинг түбек-жеткер керегинде угуп койгон. Трубачтар сигнал берер трубаларла ойногон. Барабанщиктер эн табышту барабандарга соккылаган. Мааны тудачы јуучылдар јуучыл мааныларды элбиреткен. Биске болушка мантадып, бастыра Кызыл Черү келет. Биске, Уулчаш, эртеңги ле түнге јетире чыдажар керек.

Уулчаш јабудан түжеле, суу экелип берди. Элчи сууны ичеле, анан ары мантада берди.

Ойто ло энир кирди, Уулчаш уйуктаар деп јатты. Је ол чек уйуктап болбоды — уйку кайдан келетен!

Кенете укса, тышкары базыт, көзнөк-тинг јанында шы-

лырт угулды. Уулчаш карап ийеле, көр-
зө: көзнөктинг јанында ол ло киж
турды. Ол ло киж, је ол эместий:
ады да јок—өлүп калган, үлдүзи де
јок—сынып калган, папахазы да
јок—түжүп калган, бойы да јук арайдан
туруп јат—таралјып турат.

—Эй, турыгар! — деп, ол калганчы
катап кыйгырды. — Снарядтар да бар,
је адар улус божогон. Мылтыктар да
бар, је јуучылдар астаган. Болуш та
јуук, је јуулажар күч јок! Эй, кем ба-
за арткан, өрө турыгар! Бис јаныс
ла бүгүнги түнди ле эртенги түшти
чыдажып туружатан болзобыс!

Уулчаш-Кибальчиш ором дөөн көр-
зө, ором куру. Ставнялар калтылдабайт,
каалгалар чыкырабайт—өрө турар ки-
жи јок: адалар да барган, агалар да
барган—кем де артпаган. Уулчаш көр-
гөжин, каалгадан јүс јашту карган өбө-
гөн чыгып келген. Ол мылтыкты аларга
сананган, је көдүрип болбогон: сүреен
карган болгон. Үлдү тагынарга сананган,
је чагы јетпеген, тагынып болбогон. Ол
тушта өбөгөн туранын карымына
отурала, бажын энип, ыйлай берген...

— Мен анайда айдып јадым ба, Алька?—деп, тыныш алынарга болуп Натка сурайла, кайа көргөн.

Альканын бу чөрчөгин жаңыс ла октябрыттар укпаган болгон. Иоськанын бастыра пионерский звенозы табыш јогынан та качан једип келген болгон. Керек дезе орус тилди јүк арайдан ондоп турган башкир кызычагаш Эминде сананып калган, тып-тым отурган. Керек дезе баштак Владик эмеш ары јадып алган, укпай турган кижилер болуп јаткан, је чынынан болзо, ол угуп турган, ненин учун дезе, кемле де куучындашпай, кемге де тийбей, табыш јогынан јаткан.

— Анайда, Натка, анайда... — Анайдагызынан да артык—деп, Алька каруун береле, ого анан јуук отурып алды.

— Је бот... Карган өбөгөн туранын карымына отурала, бажын энгип, ыйлай берди.

Уулчашка ол тушта ачу боло берген. Ол тушта Уулчаш-Кибальчиш оромго чыгара јүгүреле, сүреен тын кыйгырып ийген:

— Эй, слер, уулчаштар, уулчаштар-

184603

кичинештер! Эмезе бис, уулчаштар, жаңыс ла лапта чачып, скакалкага секирип ойнойтоныс па? Адаларыс та жүре берген, агаларыс та жүре берген. Эмезе бис, уулчаштар, буржуиндер келеле, бисти бойынын быјар буржуйлыгын дөөн апарзын деп сакып отуратаныс па?

Уулчаш-кичинештер мындай сөстөрдү уккан кийининде жүзүн-башка үндөрилө ончозы кыйгырыжа бердилер! Кем эжиктен чыга конгон, кем көзнөктөн секирген, кем чеден ашкан.

Бастыразы жөмөлтөгө барарга санангандар. Жаңыс ла Уулчаш-Жаманаш буржуйлыкка барарга сананган. Же ол Жаманаш кандый сүмелү болгон эмеш, кемге де, нени де айтпаган, а штанын өрө тартала, бастыраларыла кожо жөмөлтөгө барган болуп жүгүрө берген.

Бозом энгирден ала сары танга јетире уулчаштар тар-

тыжып јат. Јаңыс ла Јаманаш тар-
тышпай јат, ары-бери баскындап, бур-
жуиндерге канайда болужатанын көрүп
јүрүп јат. Јаманаш көрүп јүргежин,
бир төннин ары јанында тенкейген
обоодый кайырчактар јадыры, а ол
кайырчактарда дезе кара бомбалар,
ак снарядтар, сары патрондор.

„Аха — деп, Јаманаш сананды, — шак
ла бу меге керек болгон“.

А бу өйдө дезе Эң Јаан Буржуин
бойынын буржуиндеринен сураган:

— Је, буржуиндер, јенүни алдыгар
ба?

— Јок, Эң Јаан Буржуин — деп, бур-
жуиндер каруу бергилейт, — бис адала-
рын ла агаларын оодо соголо, јенүге
једердин кажы јанында ологго болуш-
ка Уулчаш-Кибальчиш једе конгон, оны
эмдиге јетире чек јенип болбой турус.

Ол тушта Эң Јаан Буржуин сүреен
кайкап ла ачынып, кату үниле күзүрт
эткен:

— Уулчашты јенип болбоско канай
анай болотон? Эй, слер төгүнчи коркун-
чактар-буржуйчактар! Андый кичинек-
ти слер канайда јенип болбой турга-

1949 - Түркістан қызыл армиясының 10-жылдығына арнап

Кенесов Әлі

наар? Түрген кайра мантадып, женү жогынан бурылбагар!

Бот буржуиндер отурала, санангылап жат: кандый эп-сүме табатан? Кенете көрзө: жыраанын аразынан Уулчаш-Жаманаш чыгала, көндүрө ле олор дөөн клеет.

— Сүүнеер! — деп, ол олорго кыйгырат. — Оны ончозын мен, Жаманаш, эткем. Мен одын белетегем, мен өлөнтажыгам, кара бомбаларлу, ак снарядтарлу, сары патрондорлу кайырчактарга отты мен туткам. Канай эмди жарылар эмеш!

Ол тушта буржуиндер сүүнеле, Уулчаш-Жаманашты тургуза ла бойынын буржуйлыгына кирген эдип бичигилейле, ого бир бочко варенье ле бир калама печенье берген.

Уулчаш-Жаманаш отурала, мыны ончозын жип, сүүнип турган.

Кенете бай-

агы от туткан кайырчактар жарыла берди! Чек ле бир мун күкүрттер бир жерде жарылгандый, бир мун жалкындар бир булуттан жалтырт эткендий, табыш-торгулыш угулган.

— Бисти саткан! — деп, Уулчаш-Кибальчиш кыйгырган.

— Бисти саткан! — деп, онын чындык уулчаштары кыйгырган.

Je бу тушта ыш ла оттын ортозынан буржуиндердин ийде-күчтери чыга коноло, Уулчаш-Кибальчишти тудала, күлигилеп ийген.

Уулчашты уур илјирмеле кижендеп

салгандар. Уулчашты таш башняга отургузып салгандар. Онон ол жолоткон Уулчашты канайдатан деп сураарга Эн Жаан Буржуинге мантаткандар. Эн

Жаан Буржуин узак сананган, же онон сүмени табала, мынайда айткан:

— Бис Уулчашты жүргүспезис. Же ол озо баштап биске омордын Жуучыл Жажыдын бастыразын айдып берзин. Слер, буржуиндер, барыгар, онон мынайда сурагар:

— Ненин учун, Уулчаш, Кызыл Черүле Төртөн Каан ла Төртөн Король согушкан; согушкан, согушкан, жагыс ла бойлоры оодо соктырткан?

— Ненин учун, Уулчаш, бастыра түрмелер де толо, бастыра каторгаларда да улус тыгылган, бастыра жандармдар да толуктарда, бастыра түрмелер де бут бажында, а биске десе жарык түште де, карануй түнде де амыр жок.

— Ненин учун, Уулчаш, каргышту

Кибальчиш, мениң де Бийик Буржуйлыгымда, өскөзінде де — Јаландагы Корольдыкта, үчинчизінде де — Карлу Каандыкта, төртинчизінде де — Изү јерлү Государстводо эрте јаста, ол ло күнде, орой күсте, ол ло күнде, башка-башка тилдерле, је ол ло јаныс кожонды кожондогылайт, башка-башка колдор, је ол ло мааныларды апарып јат, ол ло куучындарды куучындап јат, ол ло санааны сананып, ол ло керектерди эдип јат.

Слер сурагар, буржуиндер:

— Кызыл Черүде, Уулчаш, јуучыл јажыт бар болор бо? Ол јажытты ол айдып берзин.

— Бистин ишмекчилеристе тууразынан болуш бар эмеш пе? Болуш кайдан, ол айдып берзин.

— Слердин орооноордон, Уулчаш, өскө Ороондор јаар јер алдыла јажытту јол-ичеен бар эмеш пе: ол јолло слерде кычыру этсе, бисте каруу бергилеп јат, слерде кожондозо, бисте јөмөжип јат, слерде нени айткажын, бисте ол јерегинде санангылай берип јат.

ИЗДАТЕЛЬСТВО «СОВЕТСКИЙ РАБОЧИЙ»

Буржуиндер жүре береле, удабай кайра келдилер:

— Лок, Эң Јаан Буржуинис, Уулчаш-Кибальчиш Јуучыл Јажытты биске ачпаган. Ол бистинг жүзис төөн удурат каткырып ийген.

— Чын—деп, ол айткан.—Кызыл Черүде ийде-күчтү жажыт та (секрет) бар. Слер качан да табарзагар, јенү слерде болбос.

— Чын—деп, ол айдат—тоолоп болбос болуш та бар, канча да кирелү улусты түрмелезеер, көдүрезин түр-

мелеп болбозоор, карануй түнде де, жарык түште де слерде амыр жок болор.

— Чын — дийт, — јер алдында терен ичеен-јолдор до бар. Је слер канча да кирелү бедрезеер, оны түней ле таап болбозоор... А тапсаар да, түней ле туй бектеп те, базырып та, көмүп те болбозоор. А база мен слерге, буржуиндерге, нени де айтпазым, а слер бойоор, каргышту шилемирлер, качан да таппазыгар.

Эн Јаан⁷⁷ Буржуин кабагын јуурды:

— Слер, буржуиндер, ол сӧс айтпас Уулчаш-Кибальчишке јердинг ўстинде эн ле јаан деген кату Кыйынды эделе, Јуучыл Јажытты билип алаар, ненинг учун дезе, ол јаан учурлу Јажыт јогынан бис амыр кўн кӧрбӧзис.

Јуре бердилер буржуиндер, је ойто кайра удайла, келдилер. Келгилеп јада, баштарыла јайкайдылар.

— Јок, бистинг јааныбыс, Эн Јаан Буржуин, — деп, олар айдат. — Ол, Уулчаш, бистинг алдыста кугарып калган, је оморкогонду турган. Айтпаган ол биске Јуучыл Јажытты, не дезе, онын акту сӧзи андый бек болгон. А качан бис барып јадарыста, ол полго јада тўжеле, соок полдын уур тажын тындалай берген. Онон, о Эн Јаан Буржуинис, слер бўтпезеерден башка, ол канайда кўлўмзиренген эмеш, ол кўлўмзиреништег бис, буржуиндер, селт эткенис, ол јер алдындагы ичеен-јолдорло бистинг тыныс кыйар ӧлўмис келип јатканын угуп ийди эмеш пе деп коркый бергенис...

— Ол јер алдында эмес... Ол Кызыл

Черү мантадып келип жат! — деп, чыдажып тудунып болбоон октябрёнок Карасиков көөрөм кыйгырып ийген.

Ол колын көдүрип келеле, үлдү чапкан чылап талайып, кенете чабарда, байа ла жагыс бутла секирип, оны „Караськин-сараскин“ деп чололоп турган кызычак, ол жаар жаратпаган кептү көрүп, кандый да болзо ары отурар дейле, ырада жылып алды.

Бу ойдө Натка чөрчөкти үзүп ийген, ненин учун десе, ыраакта обедке кычырган сигнал угулган.

— Жетире айт! — деп, Алька онын жүзине ачына берген бүдүмдү көрүп, жарган кептү айтты.

— Жетире айт! — деп, кызара берген Иоська бүдүмжилү унчукты. — Бис онын учун стройго капшай турарыс.

Натка кайа көрди: балдардан кем де турбаган. Ол көп-көп балдардын баштарын көрүп ийди: ак, кара, күргүл, сары чачту баштар. Бастыра жанынан ого көстөр көргүлөйт: Альканын көзиндий жаан, күрен көстөр; чөрчөк айт деп сураган кызычактын көстөриндий жарык, чанкыр көстөр; Эминенин

көстөриндий чичке, кара көстөр. Өскө дө көп-көп көстөр — тегин өйдө сүүнчилү ле шулмус, же эмди санааркай ла тымый берген өскө дө көп-көп көстөр.

— Же кем жок, балдар, мен учына жети-ре айдайын

...Биске, Эң Жаан Буржуинис, ол жер алдындагы жолдорло бистинг бажыс базар өлүмис канайда келип жатканын угуп ийди эмеш пе деп, коркынчылу боло берген.

— Бу кандый мындый ороон? — деп кайкап, Эң Жаан Буржуин ол тушта кышкырып ийген. — Керек десе эң оогош балдар да Жуучыл Жажытты билип тура, бойынын акту сөзин мындый бек тудуп турган бу кандый-мындый кижиге ондобос ороон болотон? Капшайлагар, буржуиндер, бу омок

Уулчашты жок эдигер. Пуш-каларыгар ок-тогор, үлдү-леригер уш-тыгар, бистинг буржуин мааныларысты

ХО ПОСЛЕ ДЕТТЮД :НОЧОМ ПИДВЕТНАМ

жайа тудыгар, нениг учун дезе, бистин сигнальщиктерис түймееннин сигналын ойноп, жаңгычыларыс флажокторыла жаңгылайт. Байла, бисти жеңил тартыш-чабыш эмес, а уур жуу-согуш сакып жат.

Өлгөн ол тушта Уулчаш-Кибальчиш...—деп, Натка унчукты.

Бу сакыбаган сөстөр угулган кийининде октябрёнок Карасиковтын жүзи ачынчылу, манзаарый бергендий боло берди, ол колыла да жаңыбайт. Чаңкыр көстү кызыкчак кабагын жуурат, а Иоськанын сары-чодыр жүзи ачынып калган, чек жаңыла ла оны та кемде төгүндеген эмезе тарындырып ийген ошкош. Балдар кыймыктаныжып, шымыража бердилер, же жаңыс ла Алька, бу чөрчөкти билер учун, тым отурды.

— Же... слер, балдар, жотконды көргөн бедигер? — деп, Натка табыштанбай токтой берген балдарды аяктап, тын сурады.—Бот ол күкүрттер чылап ок, пушкалар күркүрей берген; жалкындар чылап, от-жалбыш жалбырай берген; салкындар чылап ок, атту черүлер мантадып келген; булуттар чылап ок,

кызыл маанылар учуп өткөн. Бот мынайда Кызыл Черү ичкерлеген.

А көргөн бедеер слер изү каан жайда ургун жаштардын жааганын? Бот шак анайда, тозынду туулардан түшкөн карасуулар чакпынду ла көбүктү суулар болуп биригип аккан чылап, шак анайда жуунунг баштапкы ла күзүрттеринде Туулардагы Буржуйлыкта восстаниелер кайнай берген, Жаландардагы Корольдыктан да, Карлу Каандыктан да, Изү жерлү Государстводон до ого мундар тоолу кородогон үндер каруу берген.

Ол тушта оодо соктыртала, коркып калган Эң Жаан Буржуин мындый кайкамчылу албатылу, жендиртпес черүлү ле билип албас Жуучыл Жажытту бу ороонды кыйгы-кышкыла кармап туруп, кут жок кача берген.

А Уулчаш-Кибальчишти дезе Чанкыр суунунг жаказында жажыл төннинг бажына жууп салгандар. Онын сөөгининг үстине жаан кызыл флаг тургузып салган.

Пароходтор жүссе — эзен Уулчашка!
Лётчиктер учса — эзен Уулчашка! Па-

ДЛЯ ДОШКОЛЬНОГО ВОЗРАСТА

Аркадий Петрович Гайдар

Сказка о Военной Тайне, о Мальчише-Кибальчише и его твердом слове.

На алтайском языке

Переводчик В. Т. САМЫКОВ.

Редактор З. С. СУРАЗАКОВА.

Художественный редактор И. И. МИТРОФАНОВ.

Технический М. Г. ШЕЛЕПОВА.

Корректоры А. А. БОКОНОКОВА, У. М. БАБАЕВА.

Сдано в набор 1/III-1971 г. Подписано к печати 26/III-1971 г.

Бумага типографская № 1. Формат 60×84¹/₁₆. П. л. 2, 25. Усл. п. л. 2 09. Уч-изд. л. 2.

Заказ № 918. Тираж 1850 экз. Цена 9 коп.

Горно-Алтайское отделение Алтайского книжного издательства,
пр. Коммунистический, 44. Горно-Алтайская типография, пр. Коммунистический, 27.

9 акча